

Een schelpenproject op de basisschool

Corine van de Woestijne

A shell project in a primary school

Summary. The primary Verhoeff-Rollman school in Bodegraven offers extra-curricular small group sessions for academically gifted children. The author (and teacher of these children) motivated this group to focus on shells for a project that ran from September 2016 through February 2017. A broad variety of learning materials and techniques was used to get the children interested in shells. Pupils from the oldest group undertook 'research' on topics like 'How do pearls come about'? The full project culminated in an exhibition that was presented to fellow pupils, parents and siblings. Over the project period most children gained more interest in the subject. Perhaps, societies of shell collectors could support projects like this by making available 'demonstration collections' with a large variety of shells.

De aanleiding

Het begon met ergernis. Ergernis over het vele zand dat vanuit de achtertuin het huis ingelopen werd. Er moest nodig opgehoogd worden, want in de regio Gouda zakt de grond één tot wel drie centimeter per jaar, dus werden er heel wat kruiwagens zand de tuin ingereden (fig. 1). Na dagen en weken stofzuigen en vegen was het bijna zomer en nog lag er overal zand... Het terras was eindelijk gelegd, het zonnetje scheen en ik besloot er het beste van te maken; een privéstrand in de tuin! Zwembadje voor de kleine, parasol, badlakens en een ijsje erbij. Al kijkend naar dat zand verwonderde ik me over de hoeveelheid schelpen die er in zat. Die zouden best leuk staan in een glazen potje. Toen ik er wat ging rapen, werd ik steeds enthousiaster: niet alleen vond ik veel strandschelpen*), maar ook hier en daar een venusschelp, glanzende minitepelhoortjes, een geschubde, grijze oester, een fuikhoorn met zeepokken, zeeboontjes (al die namen ontdekte ik pas later) en zelfs een kleine grijze mantelschelp, heel dun. Ik bleef zoeken. Waar zou dat zand eigenlijk vandaan gekomen zijn? Als Zeeuws meisje ben ik opgegroeid op de Walcherse stranden en schelpen hoorden er daar gewoon bij. We speelden met schelpen en namen als kokkel, mossel, nonnetje en krukels (kreukels of alikruikens) kende ik wel, maar dan hield het al snel op. Nu werd ik door die tuinvondsten steeds nieuwsgieriger. En met een paar weken zomervakantie op Walcheren in het vooruitzicht besloot ik dat het nieuwe thema voor de plusgroep 'schelpen' zou worden; een goed excuus om me er eens flink in te gaan verdiepen!

De plusgroep

Iedere maandag- en vrijdagochtend komen er op de Verhoeff-Rollmanschool in Bodegraven zo'n 12 tot 17 kinderen uit de groepen 5 t/m 8 naar de plusgroep. Een plusgroep is een voorziening om meer- en hoogbegaafde leerlingen een extra uitdaging te bieden, onder andere in de vorm van verbreding en verdieping van de lesstof. Er komen allerlei onderwerpen aan bod, zoals 'leren leren' en plannen, Hebreeuws, rekenen op hoger niveau, creatieve opdrachten en projecten over een thema. Ook wordt er aandacht besteed aan sociale aspecten, zoals samenwerken en anderen helpen. Als hulpmoeder (voormalig docente Duits en Frans) heb ik nu ruim zes jaar één van de lessen gegeven. 'Het weer', 'De maan' en 'Ontwerp je eigen eiland' zijn voorbeelden van projecten die we al eerder gedaan hebben. Van september 2016 tot en met februari 2017 heb ik iedere week zo'n drie kwartier met een groot deel van de leer-

Fig. 1. Met zeezand opgehoogde tuin in Bodegraven. Foto Corine van de Woestijne.

lingen aan een project over schelpen gewerkt (fig. 2). Het is de bedoeling dat de leerlingen de kennis die ze in de plusgroep opdoen ook delen met hun groepsgenoten; daarom sloten we ons schelpenproject af met een tentoonstelling. Mijn motivatie voor dit werk ligt vooral in het uitdagen van leerlingen om iets te leren en te ontdekken wat niet in de gewone schoolboekjes staat. Het is leuk om met deze kinderen dieper in een onderwerp te duiken en om hen bewuster te maken van de wereld om hen heen, zoals in dit geval van de (kleine schelpen-)wonderen in de natuur, die de school (de leerkrachten, leerlingen en ouders) ziet als Gods schepping.

Oriëntatie op het thema

In de zomermaanden heb ik alles bij elkaar geraapt wat ik aan schelpen en informatie daarover kon vinden. Ik heb gezocht op diverse stranden, bij kringloopwinkels, in boeken en op internet. Zo kwam ik ook bij de Nederlandse Malacologische Vereniging (NMV) en Sylvia van Leeuwen terecht. Vooral bij de opzet van de eerste lessen heeft zij op de achtergrond meegekeken en zo nodig iets gecorrigeerd. Wat lesmateriaal betreft was er bijna niets te vinden, op een paar werkbladen voor kleuters en een

*) In de context van dit artikel is afgezien van het gebruikelijke format voor (wetenschappelijke) namen van weekdieren – Red.

Fig. 5. Voorbeeld van een werkboekje. Foto Corine van de Woestijne.

over een opa die zijn kleindochter opvoedt. Ze wonen in hun huisje achter de duinen en zee, strand en schelpen spelen een grote rol in hun leven, net als liefde en gemis. Dit ter verdieping van het thema, om niet alleen over skeletten van weekdieren te werken, maar om ook na te denken over opgroeien en ontdekken, over rouw en verlies en het bewaren van herinneringen met behulp van schelpen. Want naast het ‘leren leren’ en ‘leren denken’ is ook ‘leren leven’ een doel in de plusgroep.

Tentoonstelling

Aan het eind van het project hebben we een tentoonstelling gehouden, allereerst voor de klasgenoten van onze plusgroepleerlingen. Tijdens de voorbereiding werd er eerst nagedacht over de organisatie van een tentoonstelling en over de taken van de leerlingen daarbij. Vervolgens gingen we aan het werk; er werd geknutseld met schelpen, er werden vragen opgesteld over het geleerde en over wat er te zien zou zijn op de tentoonstelling (met kennisoverdracht als doel). Later moesten er veel spullen klaargezet worden. Tijdens de tentoonstelling waren de leerlingen gastvrouw of gastheer voor hun eigen groep; zij moesten de kinderen welkom heten, uitleg geven, spullen voor de opdracht uitdelen, eventuele vragen beantwoorden en de spullen ‘bewaken’ (fig. 6). Na schooltijd mochten de ouders, broers en zussen van de plusgroepleerlingen komen kijken.

Ervaringen

De eerste reacties tijdens de introductie van het project waren: “Schelpen, wat kun je daar nou over leren?” of “Saai”, terwijl andere leerlingen nieuwsgierig waren naar wat er komen zou. Gaandeweg werden leerlingen enthousiaster en soms weer iets minder, bijvoorbeeld bij de meer theoretische les over de bouw van een schelp. Bij het zoeken in gruis, determineren met een tafel vol verschillende schelpen en het naderen van de tentoonstelling werd er heel hard gewerkt (fig. 7)! Leerlingen van groep 8 kregen van de begeleidende leerkracht de opdracht om tijdens een aantal lessen een eigen onderzoekje te doen. Onderwerpen die gekozen werden waren bijvoorbeeld: “Hoe komen parels in oesters?” en “Waar komen de geldschelpen (kauri’s)

Fig. 4. Het determineren van schelpen. Foto Corine van de Woestijne.

op de Nederlandse stranden vandaan?” Eén leerling schreef een verhaaltje over het leven van een schelp. De resultaten vielen wat tegen, onder andere door een tekort aan begeleiding. Een andere leerling bedacht een ideale schelpvorm en maakte die van klei, stukjes hout, en dergelijke. Tijdens de presentatie werd duidelijk dat hij er goed over nagedacht en de opgedane kennis in het model had verwerkt.

Het bekijken en aanraken van schelpen was heel belangrijk voor de betrokkenheid bij dit thema. Iedere les nam ik daarvoor schelpen mee die bij het onderwerp van die les pasten en er waren regelmatig doe-opdrachten, zoals het doorzoeken van wit gruis naar wadslakjes en andere leuke vondsten, of fossiele schelpen leren herkennen aan kleur, dikte, vorm en lichtdoorlatendheid. Enkele leerlingen namen hun eigen schelpen mee naar school. Helaas kregen we geen toestemming van de directie om op excursie naar het strand te gaan; iets waar de leerlingen herhaaldelijk om vroegen en wat ikzelf ook graag had gedaan om de kinderen daar zelf te laten zoeken en ontdekken. Ik heb de les over ‘schelpen zoeken’ daarom al vroeg in het programma gegeven, maar in de praktijk bleek dat er (vanwege het winterseizoen?) ook bijna geen ouders met hun kind naar het strand geweest zijn. Uit de evaluatie met de leerlingen bleek verder dat het niveau voor de groepen 5 en 6 goed was, maar dat enkele leerlingen uit groep 8 het iets te makkelijk vonden. De meesten gaven aan er (heel) veel van geleerd te hebben. De leerlingen namen hun taken tijdens de tentoonstelling heel serieus; ze deden het prima en het was mooi om te zien hoe verantwoordelijk ze zich voelden, maar ook hoe trots ze waren om het allemaal te kunnen laten zien. Bij de afsluiting van het project mochten de leerlingen mosselen en snoepschelpen proeven. Hun voorkeur was duidelijk!

Fig. 6. Presentatie van de schelpententoonstelling. Foto Corine van de Woestijne.

Ten slotte

Omdat ik geen deskundige ben, zal het lesmateriaal zeker verbeterd of aangevuld kunnen worden. Ik heb bewust voor de Nederlandse schelpennamen (in plaats van de wetenschappelijke) gekozen, omdat dit lesmateriaal voor basisschoolleerlingen gemaakt is. Bij eventueel gebruik in het middelbaar onderwijs (gymnasium) zou het gebruik van wetenschappelijke namen misschien een extra uitdaging kunnen vormen. Een dergelijk schelpenproject is denk ik niet alleen geschikt voor plusgroepen, maar ook voor de midden- en bovenbouw van de basisschool; de leerkracht kan zelf bepalen welke onderwerpen of opdrachten geschikt zijn om te gebruiken in de groep en daarmee het niveau aanpassen. Voor veel leerkrachten zal het echter lastig zijn om genoeg verschillende schelpen te kunnen verzamelen voor dit soort lessen. Misschien heeft de NMV daar een oplossing voor?

Ik hoop dat de leerlingen, net als ikzelf, door dit project nooit meer 'gewoon' naar schelpen zullen kijken en er zomaar overheen stappen, maar dat ze zich blijven verwonderen over de prachtige variatie van deze kleine elementen in de natuur.

Dankwoord

Ik wil Sylvia van Leeuwen hartelijk bedanken voor de reacties op het haar toegestuurde lesmateriaal, voor de tips die zij me gaf, en natuurlijk voor de uitnodiging om dit artikel te schrijven. Verder bedank ik de plusgroepcollega's van de Verhoeff-Rollmanschool voor het kritisch doornemen van de informatie over de plusgroep in dit artikel. Een woord van dank ook aan Gerard Majoor, die de kopij van dit artikel aan het format van Spirula heeft aangepast en de Engelse samenvatting heeft geschreven.

Geraadpleegde bronnen

Naast vele websites, video's en artikelen in kranten en tijdschriften heb ik de volgende boeken gebruikt:

Fig. 7. Zoeken in het gruis. Foto Corine van de Woestijne.

- DE RIDDER, B., 2003. Schelpen. – Mini informatie, reeks N11, nr. N174. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- ENTROP, B., 1960. Schelpen vinden en herkennen. – Thieme & Cie, Zutphen.
- HAAG, H., 2011. Dieren en planten van de kust. Een handige natuurgids voor kids. – Deltas, Aartselaar.
- HARTEVELD, M. Ik ga schelpen zoeken. Kindertheaterkoor De Zeesterren. <https://www.youtube.com/watch?v=40Fp8dBMPas>
- KUCKUCK, P., 1977. Wat vind ik aan het strand. De belangrijkste strandplanten, zeewieren en zeedieren. – Uitgeverij Helmond, Helmond.
- LINDNER, G., 2011. Schelpen verzamelen en herkennen. – Deltas, Aartselaar.
- QUEDENS, G., 2005. Strand- en wadengids. Noordzee en Oostzee. – Fontaine Uitgevers, 's-Graveland.
- VAN DEN AKKER, W., 2014. Weekdieren. – Informatie, reeks 16, nr. 388. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- VAN DUIN, L., 2008. – Junior informatie, reeks 10, nr. 192. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- VAN GANSEWINKEL, A., 2015. Deze schelp verdient een kistje. – Uitgeverij De Eenhoorn, Wielsbeke.
- VAN TILBURG, M. & H. ADEMA, 2005. Schelpen en andere zeedieren. Zoeken, verzamelen en benoemen. – Fontaine Uitgevers, 's-Graveland.
- VELTKAMP, J., 2012. Schelpen van Zeeuws Vlaanderen. – Veka productions, Wageningen.
- WILLEMSE, C., 2002. Schelpen. – Junior informatie, reeks 5, nr. 90. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- WYE, K.R., 2012. Het schelpen handboek. Gids voor verzamelaars van schelpen uit de gehele wereld. – Atrium, Alphen aan den Rijn.

Adres van de auteur
familie@vandewoestijne.net